

نخست وزیران اواخر قاجار تا پایان دوره‌ی پهلوی دوم (به ترتیب ذکر در کتاب درسی):

۱- سید ضیاء الدین طباطبایی:

- ✓ مدیر روزنامه‌ی رعد و مدافع قرارداد ۱۹۱۹ و ثوق الدوله
- ✓ بعد از کودتای سپاه سوم اسفند ۱۲۹۹ احمد شاه تحت فشار انگلیسی‌ها او را به نخست‌وزیری منصوب نمود.
- ✓ او به فاصله‌ی کوتاهی از این مقام استعفا کرد و به اروپا رفت.

۲- رضاخان:

- ✓ بعد از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ به وزارت جنگ منصوب شد و تا ۱۳۰۲ در این مقام باقی ماند و روز به روز به قدرت خود افزود.
- ✓ سرانجام شاه و مجلس به نخست‌وزیری او رضایت دادند.
- ✓ در سال ۱۳۰۴ ماده واحدی به صورت طرح در مجلس مطرح شد که در آن خلع قاجاریه از سلطنت و سپردن حکومت موقت به رضاخان خواسته شده بود.
- ✓ با رای مثبت اکثر نمایندگان مجلس (به جز مدرس و مصدق) به این طرح، انتخابات مجلس موسسان (که تشکیل آن در طرح برای تغییر چند ماده از قانون اساسی و روشن کردن تکلیف قطعی سلطنت پیش بینی شده بود) برگزار شد و بعد از ۶ روز بحث رضاخان را به پادشاهی برگزید و حکومت را در خانواده او موروثی اعلام کرد.

۳- علی منصور (دوره اول نخست‌وزیری):

- ✓ نخست‌وزیر رضاشاه
- ✓ در ۵ شهریور ۱۳۲۰ بعد از فرمان ترک مقاومت به کلیه نیروهای نظامی ایران، نیروهای انگلیس و شوروی از جنوب و شمال به پیشروی پرداختند و به هم پیوستند و کابینه‌ی او سقوط کرد.
- ✓ (منصور دو دوره نخست‌وزیر شد که دوره‌ی دوم نخست‌وزیری او در زمان محمدرضا شاه بود).

۴- محمدعلی فروغی (ذکاءالملک):

- ✓ بعد از سقوط کابینه‌ی علی منصور به نخست‌وزیری رسید.
- ✓ در دوره‌ی نخست‌وزیری او در ۲۵ شهریور ۱۳۲۰ نیروهای شوروی و انگلستان به سوی تهران حرکت کرده و رضا شاه را مجبور به استعفا نمودند و محمدرضا پسرش را به سلطنت رساندند.
- ✓ (فروغی اولین نخست‌وزیر رضاشاه هم بوده و مراسم تاجگذاری رضاشاه را برگزار کرده که در کتاب از دوره‌ی اول نخست‌وزیری او سخنی به میان نیامده است. همچنین کتاب درسی از اشاره به دوره دیگر نخست‌وزیری او که به عنوان اولین نخست‌وزیر محمدرضا شاه بود نیز خودداری کرده است).

۵- احمد قوام (دوره اول نخست وزیری):

نخست وزیر ایران در پایان جنگ جهانی دوم - وی در پی عدم خروج نیروهای نظامی شوروی از خاک ایران علی رغم پایان جنگ، به مسکو سفر کرد و با استالین مذاکره کرد. در پی این مذاکرات نظامیان روسی خاک ایران را ترک کردند. (قوام یک دوره ۵ روزه دیگر نیز به دنبال استعفای مصدق به نخست وزیری رسید).

۶- علی منصور (دوره دوم نخست وزیری):

- ✓ نخست وزیر محمدرضا شاه
- ✓ او در این دوره قرارداد الحاقی نفت را به مجلس شورای ملی برد تا موافقت نمایندگان را برای تصویب آن جلب کند. مجلس از تصویب آن امتناع کرد و منصور استعفا کرد.

۷- سبهد رزم آرا:

- ✓ به دلیل تهدید نمایندگانی که خواهان لغو همه‌ی قراردادهای نفتی و ملی شدن صنعت نفت بودند، این فرد نظامی برای نخست وزیری انتخاب شد.
- ✓ ترور رزم آرا بوسیله‌ی خلیل طهماسبی از نیروهای فداییان اسلام در ۱۶ اسفندماه ۱۳۲۹

۸- دکتر محمد مصدق (دوره اول نخست وزیری):

- ✓ دوره اول از ۱۲ اردیبهشت ۱۳۳۰ تا ۲۵ تیر ۱۳۳۱: حمایت آیت‌الله کاشانی و وحدت نیروهای ملی مذهبی
- ✓ رای دادگاه بین المللی لاهه در موضوع نفت به نفع ایران در پی تلاش های مصدق
- ✓ برگزاری انتخابات دوره هفدهم مجلس شورای ملی

۹- احمد قوام (دوره دوم نخست وزیری):

در پی استعفای مصدق از نخست وزیری در پی رد درخواست او توسط محمدرضا شاه مبنی بر کنترل وزارت جنگ و ارتش توسط مصدق (۲۵ تیر ۱۳۳۱)، شاه استعفای او را قبول کرد و احمد قوام را به نخست وزیری منصوب نمود این حرکت باعث اعتراض گسترده آیت الله کاشانی و مردم شد.

۱۰- دکتر محمد مصدق (دوره دوم نخست وزیری):

- ✓ دوره دوم از ۳۰ تیر ۱۳۳۱ تا ۲۸ مرداد ۱۳۳۲: با موضع گیری قاطع آیت الله کاشانی مردم تهران و چند شهر دیگر در ۳۰ تیر ۱۳۳۱ به خیابان ها ریختند و خواستار برکناری قوام شدند.
- ✓ قوام ابتدا دستور تیراندازی به مردم را داد ولی در ادامه استعفا کرد.
- ✓ مصدق دوباره نخست وزیر شد و اختیار وزارت جنگ و نیروهای مسلح را نیز بر عهده گرفت.
- ✓ اما اندکی بعد از به ثمر رسیدن قیام نهضت گرفتار تفرقه شد تا اینکه طی دو مرحله کودتا توسط آمریکایی ها با کمک انگلیسی ها و درباریان (۲۵ مرداد ۱۳۲۸ ناموفق و ۲۸ مرداد ۱۳۲۸ موفق) دولت مصدق سقوط کرد.

۱۱- منوچهر اقبال:

- ✓ از ۱۳۳۶ تا ۱۳۳۹ نخست وزیر بود.
- ✓ از دوستان مورد اعتماد شاه
- ✓ در دوره او به تقلید از آمریکا دو حزب سیاسی جدید ایجاد شد. حزب ملیون به رهبری اقبال و حزب مردم به رهبری اسدالله علم)

۱۲- جعفر شریف امامی (دوره اول نخست وزیری):

- ✓ با استعفای اقبال در شهریور ۱۳۳۹ به نخست وزیری رسید.
- ✓ در دوره‌ی او در راهپیمایی اعتراض فرهنگیان در تهران دکتر خانعلی توسط پلیس کشته شد که این واقعه به بحران سیاسی انجامید.
- ✓ در پی درخواست اجرای سیاست‌های اصلاحی توسط کندی از ایران و مشروط کردن کمک مالی به ایران به انجام این برنامه‌ها، شاه با استعفای او موافقت کرد.

۱۳- علی امینی:

- ✓ شاه بعد از شریف امامی برای مقابله با بحران داخلی و هماهنگی با آمریکا او را به نخست وزیری منصوب کرد چون مورد حمایت آمریکا بود.
- ✓ درخواست او از شاه مبنی بر منحل کردن مجلس برای جلوگیری از مخالفت نمایندگان زمین دار با اصلاحات
- ✓ انحلال مجلس به فرمان شاه در ۱۹ اردیبهشت ۱۳۴۰
- ✓ انجام اصلاحات ارضی و ایجاد فضای باز سیاسی به توصیه آمریکا توسط امینی
- ✓ از سر گرفته شدن فعالیت احزاب و گروه‌ها خصوصا در مدارس و دانشگاه‌ها
- ✓ سرانجام تظاهرات دانشجویان در بهمن ۱۳۴۰ بهانه را برای برکناری امینی به دست شاه داد.

۱۴- اسدالله علم:

- ✓ بعد از امینی به دستور شاه نخست وزیر شد.
- ✓ در ادامه‌ی اصلاحات، لایحه اصلاح قانون انتخابات انجمن‌های ایالتی و ولایتی را در دستور کار دولت قرار داد که با اعتراضات پیگیر امام خمینی لغو شد (۷ آذر ۱۳۴۱)
- ✓ تصویب اصول ۶ گانه‌ی انقلاب سفید در دولت علم و همه‌پرسی اصول شش گانه در ۶ بهمن ۱۳۴۱ با سرکوب قیام مردم تهران و قم به رهبری امام
- ✓ فاجعه فیضیه و تحریم تقیه از سوی امام خمینی
- ✓ دستگیری امام در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ و به دنبال آن قیام ۱۵ خرداد
- ✓ آزاد کردن امام در پی اعتراضات مردم (۱۶ فروردین ۱۳۴۳)
- ✓ اعتراض امام به کاپیتولاسیون (۴ آبان ۱۳۴۳) و دستگیری و تبعید امام به ترکیه

۱۵- حسنعلی منصور:

بعد از علم به نخست وزیری رسید و بعد از حدود یک سال توسط محمد بخارایی از اعضای هیئت‌های متلفه اسلامی ترور شد. (۱ بهمن ۱۳۴۳ - در کتاب درسی واقعه ترور منصور بعد از ذکر نخست وزیری هویدا در دوره تبعید امام ذکر شده است اما حسنعلی منصور قبل از هویدا نخست وزیر بوده است).

۱۶- امیرعباس هویدا:

- ✓ بهایی مسلک و مطیع شاه
- ✓ در دوره‌ی تبعید امام که شاه با برگزاری جشن‌های مکرر به دنبال تایید و تثبیت نظام بود، هویدا مجری فعالیت‌های سیاسی شاه بود

۱۷- جمشید آموزگار:

- ✓ با رئیس‌جمهور شدن جیمی کارتر در آمریکا (۱۳۵۵ شمسی) و شعارهای دفاع از حقوق بشر او، آموزگار جانشین هویدا شد و مامور به انتقاد از گذشته و ایجاد فضای باز سیاسی شد.
- ✓ مرگ مشکوک دکتر شریعتی و حاج مصطفی خمینی فرزند امام
- ✓ انتشار مقاله توهین آمیز به امام در روزنامه اطلاعات و به دنبال آن قیام مردم قم (۱۹ دی ۱۳۵۶) و بعد تبریز (۲۹ بهمن ۱۳۵۶) که توسط رژیم سرکوب شد
- ✓ قیام دیگر شهرها (فروردین ۱۳۵۷) و مجبور شدن آموزگار به برقراری حکومت نظامی در اصفهان (مرداد ۱۳۵۷) و در نتیجه شاه او را برکنار کرد.

۱۸- جعفر شریف امامی (دوره دوم نخست وزیری):

- ✓ بعد از برکناری آموزگار شاه او را با شعار آشتی ملی به نخست وزیری منصوب کرد
- ✓ ادامه مخالفت امام و تظاهرات مردم - قیام ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ و فاجعه سینما رکس آبادان
- ✓ هجرت امام خمینی از عراق به فرانسه (آبان ۱۳۵۷)
- ✓ سرکوب تظاهرات دانشجویان و دانش‌آموزان در دانشگاه تهران (۱۳ آبان ۱۳۵۷)

۱۹- ارتشبد از هاری:

رئیس ستاد ارتش بود که یک روز بعد از فاجعه ۱۳ آبان به نخست وزیری منصوب شد تا با برقراری حکومت نظامی و ایجاد رعب و وحشت جریان انقلاب را کند کند

۲۰- شاپور بختیار:

- ✓ دولت آمریکا با مشاهده تظاهرات گسترده عاشورا و تاسوعای مردم ایران فهمید که دولت نظامی از هاری نتیجه‌ای ندارد.
- ✓ محمدرضا شاه به دستور آمریکا برای جلوگیری از ایجاد حکومت اسلامی، بختیار را که قبلاً از اعضای جبهه ملی بود مامور تشکیل کابینه کرد.
- ✓ این دسیسه هم با هوشیاری امام ناکام ماند.

نویسنده: فرهاد علی‌نژاد (رتبه‌ی ۵ منطقه‌ی ۲ کنکور سراسری ۹۵)